

ANDRZEJ BOBER SJ

ZAPOMNIANY MARIOLOG CHORWACKI

ks. Wawrzyniec Chryzogon S. J. (1590—1650)

Na ostatnim światowym Kongresie mariologicznym w Zagrzebiu (sierpień 1971) teologowie i historycy chorwaccy pełniąc honory gospodarzy skorzystali z bardzo dogodnej dla siebie okazji i przedstawili na sesjach plenarnych i sekcji języków słowiańskich historię kultu maryjnego w swej ojczyźnie. Jeden z serii tych odczytów był poświęcony wybitnemu mariologowi ks. Wawrzyńcowi Chryzogonowi S. J. (1590—1650).

Autor referatu¹ ks. Antoni Katalinić S. J. (ur. 1928) wyklada mariologię w Instytucie Filozoficzno-Teologicznym S. J. w Zagrzebiu i od lat zajmuje się Chryzogonem. W 1960 r. ogłosił swą dysertację doktorską obronioną na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Zagrzebiu („Królewska władza Maryi w dziele Wawrzyńca Chryzogona „Mundus Marianus”). W 1961 r. dał encyklopedyczny biogram Chryzogona do Lexikon für Theologie und Kirche (6, 1961, 1160—61). Obszerniejsze zaś studium o tym mariologu ogłosił w międzynarodowym organie „Marianum” („Mundus Marianus” a L. Chrysogono conscriptus; 1962). Tuż przed Kongresem w 1971 r. dał zwięzłą syntezę swych dotychczasowych badań nad mariologią swego ziomka w pracy monograficznej, którą niżej omówimy². Szkoda tylko, że zrobił to w języku chorwackim, który, acz słowiański, nie jest łatwy do zrozumienia dla Polaka.

Postać Chryzogona i jego mariologia jest u nas całkiem nieznaną³. W oparciu więc o uciążliwą lekturę pracy Katalinicia, obcojęzyczne jej streszczenia i pomoc współpracowników z Zagrzebia, podam istotną jej treść.

Wawrzyniec Chryzogon (łac. Laurentius Chrysogonus; po chorwacku Lovro Grizogon), największy chorwacki mariolog, urodził się w Splicie (płd. Chorwacja)

¹ Krótkie streszczenie tego referatu podał ks. Stanisław Rumiński w sprawozdaniu z Kongresu: VI Międzynarodowy Kongres mariologiczny w Zagrzebiu (6—12 sierpnia 1971 r.). *Ateneum Kapł.* 79 (1972) 386.

² Ante Katalinić SJ, Veliki hrvatski mariolog Lovro Grizogon. Teološka studija s posebnim osvrtom na marijanski nazor na svijet. Zagreb 1971, Wyd.: Instytut Filozoficzno-Teologiczny Towarzystwa Jezusowego w Zagrzebiu, ss. 113.

³ Nie ratuje sytuacji mikroskopijna notatka w *Podr. Encyklopedii Kość.* 7—8 (1906) 74.

18 IV 1590 r. W 17 roku życia wstąpił do jezuitów. Filozofię studiował w Ołomuńcu na Morawach, teologię w Graz (Austria). W zakonie był czynny jako kaznodzieja, profesor, superior i rektor. Był gorliwym czcicielem N. M. P. i kult jej szerzył kazaniami. Założył liczne Sodalicje Marianańskie. Był pierwszym rektorem (1627—1631) świeżo otwartego kolegium i gimnazjum w Rijece (wł. Fiume), następnie rektorem illiryjskiego (tj. chorwackiego) kolegium w Loreto (Włochy). W latach następnych rozwijał owocną pracę w Grazu, Wiedniu a przede wszystkim w Zagrzebiu, stolicy Chorwacji. Wyrazem jego głębokiej pobożności i miłości do N. M. P. było jego obszerne, uczone dzieło „Mundus Marianus” w trzech grubych foliałach (ponad 3 000 stron!).

Chryzogon był biegły we wszystkich dziedzinach ówczesnej wiedzy, w szczególności zaś w teologii dogmatycznej. Zmarł w Trieście 24 III 1650 r. Napisał tylko jedno dzieło. Lecz te trzy olbrzymie tomiska, każde grubsze od mszału, są wielkie nie tylko rozmiarami, lecz również swą wewnętrzną wartością.

Pierwszy tom nosi tytuł: *Mundi Mariani pars prima. Maria speculum mundi archetypi seu Divinitatis. Auctore R. P. Laurentio Chryzogono, Dalmata, Spalatensi, Societatis Iesu theologo. Viennae Austriae, A. D. 1646.*

Drugi tom (Padwa 1651) ma tytuł: *Maria Speculum mundi caelestis*, trzeci zaś (Augsburg 1712): *Maria speculum mundi sublunaris.*

Ujmując syntetycznie problematykę dzieła Chryzogona trzeba powiedzieć, że:

1. Jest to pierwsza na tak szeroką skalę w historii teologii katolickiej encyklopedia maryjna. Wszystko, co do jego czasów w tej materii napisano, Chryzogon zebrał, uporządkował i jasno przedstawił.

2. „Mundus Marianus” jest dowodem, że jego autor był wytrawnym teologiem — mariologiem. Jednakże nie trzeba tego rozumieć w ten sposób, jakoby dzieło w całej swej rozciągłości zawierało systematyczną mariologię. Jest to przecież encyklopedia. Treść wyłącznie mariologiczna znajduje się tylko w pierwszej części; druga i trzecia ma treść szerszą, nie tylko mariologiczną. Z osnowy dzieła wynika, że autor miał duże uzdolnienie spekulatywne, ale też stosował metodę pozytywną. Na początku dzieła zapowiada, że myśli będzie czerpał z wypowiedzi Ojców i teologów, sam zaś nada im stosowną formę. Z dziełami Ojców Kościoła wschodniego i zachodniego zapoznał się dokładnie, myśli ich omówił wyczerpująco i subtelnie. Cytuje wielu teologów, a wśród nich — co miłe jest dla czytelnika polskiego — Justyna z Miechowa, i to w kilka zaledwie lat po ukazaniu się w druku (Justyn wyszedł w 1634 r., Chryzogon zaś oddał do druku pierwszy tom dzieła w 1642). Przy tym wszystkim da się spostrzec u Chryzogona rys oryginalny, będący jego wyłączną własnością, mianowicie: **maryjny pogląd na świat**. Na czym on polega? Chryzogon uważa, że Maryja jest ośrodkiem, co więcej, szczytem wszelkiego stworzenia. Cały świat jest nacechowany maryjną moralnością. Chorwacki mariolog idzie jeszcze dalej szukając i znajdując cel i sens świata w Maryi, bo przecież ona jest nierozzerwalnie z Chrystusem złączona.

Dlaczego Maryja zajmuje tak wyjątkowe stanowisko w świecie? Po pierwsze, dzięki godności Bożego Macierzyństwa, a po wtóre dzięki udziałowi swemu w dziele odkupienia dokonany przez Chrystusa. Jako Matka Boga jest Maryja w stosunku do Boga *affinis, consanguinea* i *propinqua*, a więc łączy ją z Bogiem stosunek pokrewieństwa. Przewyższa wszystkie stworzenia i stoi na najwyższym szczycie wszelkich doskonałości stworzonego świata. Wszelkiemu stworzeniu dążącemu do doskonałości na zasadzie wewnętrznej dynamizmu nadała ostateczną doskonałość. Człowiekowi więcej nawet dała, niżby mógł zgodnie z naturalnymi

tendencjami zapragnąć: dała mu przez swojego Syna życie nadprzyrodzone. Ponadto Chrystus, którego według ludzkiej natury zrodziła, włączył wszystkie stworzenia, każde w inny sposób, w różnym stopniu i w rozmaitej intensywności do porządku hipostatycznego. Dokonało się to w ten sposób, że Maryja dała Synowi swoją ludzką naturę a ta była w nim hipostatycznie zjednoczona z jego boską naturą. W jego ludzkiej naturze były reprezentowane wszystkie byty. Zatem poprzez Maryję wszystkie stworzenia zostały podniesione do porządku hipostatycznego.

Dzieło Chryzogona jest rzadkością bibliograficzną. Katalinić wymienia zaledwie siedem bibliotek jugosłowiańskich, które mają to grande opus, a tylko w jednej z nich znajdują się wszystkie trzy tomy. Dobrze się więc stało, że odgrzebał z pyłu zapomnienia wielkie dzieło mariologiczne uczonego Chorwata, zapomniane tak gruntownie, że nie doczekało się nawet lakonicznej wzmianki w reprezentatywnej encyklopedii maryjnej *Lexikon der Marienkunde* (Regensburg 1967).

Jeżeli zatem Katalinić w wieloletnim trudzie przeorał to dzieło — rzekę i ujął je systematycznie w referowanej książce, to jest druga jego i nie mała dla teologii zasługa.

Byłoby jednak wielce pożądane, żeby ta książka została nieco rozszerzona i ukazała się w jednym z główniejszych języków europejskich.

ANDRZEJ BOBER SJ

„BREVIARIUS DE HIEROSOLYMA”

Krótki przewodnik po Jerozolimie z V w.

W ostatnich latach byliśmy świadkami wzrostu zainteresowań naukowych starochrześcijańskimi pielgrzymkami do miejsc świętych. Belgijska seria wydawnicza łacińskich Ojców Kościoła „Corpus Christianorum” przyniosła nam w r. 1965 po raz pierwszy pełny zestaw starochrześcijańskich dokumentów z tej dziedziny¹. Uczni dostali więc nieodzowną podstawę źródłową do badań. Również Supplement do *Patrologii Łacińskiej Migne’a*, wydawany w Paryżu przez A. Hammana OFM, przyniósł nam w trzecim tomie dwa dokumenty pominięte przez Migne’a².

W parze z tymi stricto sensu naukowymi zainteresowaniami zag ranicą, idą nasze rodzime próby popularyzacyjne. I tak na fali renesansu patrystyki i powrotu do źródeł otrzymaliśmy ostatnio polski przekład *Peregrynacji Eterii do miejsc świętych*³. Syntetyczny zaś artykuł o starochrześcijańskich pielgrzymkach, opar-

¹ *Itineraria et alia geographica* (Opracowanie zbiorowe). *Corpus Christianorum*, 175. Turnhout 1965. „*Breviarus de Hierosolyma*”, oprac. R. Weber, s. 109—112.

² *Patrologiae Cursus Completus a J.P. Migne editus et Parisiis, anno Domini 1844, excusus. Series Latina. Supplementum accurate Adalberto Hamman Ordinis Fratrum Minorum S. Theologiae Doctore et Lectore. Volumen III. Paris 1963*, s. 48—55; „*Breviarus*”, s. 53—55.

³ Św. Hieronim, *O znakomitych mężach. Eteria, Pielgrzymka do miejsc świętych*. Tłum. O. Władysław Szoldrski CSSR. Oprac. O. Andrzej Bogucki OP, Warszawa 1970, ATK (Pismo Starochrześcijańskich Pisarzy, t. VI), s. 160—241.